

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

I. RÉSZLETES VIZSGAKÖVETELMÉNYEK

A) KOMPETENCIÁK

Középszint és emelt szint

1. Szövegértés

1.1. Információk feldolgozása és megítélése

Információk célirányos és kritikus használata: kiválasztás, újrendezés a téma és az olvasási cél összefüggésében.

1.1.1. Nyomtatott és elektronikus információforrások ismerete és használata (*pl. egy nyelvű szótár, antológia, kézikönyv, lexikon, enciklopédia, írott és elektronikus sajtó; CD-ROM, Magyar Elektronikus Könyvtár*).

1.1.2. Nyelvi-nyelvtani, irodalmi ismeretek alkalmazása nyomtatott és elektronikus információforrások szövegeinek értelmezésében, létrehozásában, összehasonlításában, megítélésében.

1.1.3. Gondolatokról, ismeretekről, véleményekről a személyes állásfoglalás kialakítása.

1.2. Irodalmi és nem irodalmi szövegek értelmezése

Különböző szövegértelmezési eljárások alkalmazása a műfajnak, az adott szempontnak megfelelően.

1.2.1. Szépirodalmi, szakmai-tudományos, publicisztikai, gyakorlati szövegek értelmezésével, összehasonlításával, értékelésével a gondolatmenet, a kifejezőmód, a műfaj, a szerkezet, a grammatikai szerveződés, a stílus jelentéshordozó szerepének megfogalmazása.

1.2.2. Annak bemutatása, hogyan hordozza és fejezi ki az irodalom különböző korok és emberek tapasztalatait, élményeit, gondolatait, erkölcsi megfontolásait.

1.2.3. Szövegen belüli és szövegek közötti jelentésbeli egymásra utalások megfogalmazása.

1.2.4. Írott közlésekben, megnyilatkozásokban a cél, a kommunikatív kontextus meghatározása, a szerzői vélemények, álláspontok felismerése, rekonstruálása, értékelése.

1.2.5. Olvasmányokra való tárgyyszerű, illetve a személyes érintettséget is kifejező reagálás különböző írásbeli és szóbeli közlésmódban a műfaji normák és a címzettek figyelembevételével.

2. Írásbeli szövegalkotás

Különböző témákban, különböző műfajokban széles körű olvasottságon alapuló tájékozottság és személyes vélemény megfogalmazása a műfajnak, a témának, a címzettnek megfelelő szabadsággal.

2.1. Tájékoztató, érvelő, esszé típusú szövegek létrehozása a megadott témákban (*pl. a kulturális örökség; a civilizáció ellentmondásai; az élet minősége, a mindennapi életvitel döntéshelyzetei; az emberi kapcsolatok, az erkölcsi kérdések, az érzelmek; a mindenkori jelen problémahelyzetei, kérdései, válaszai; a tömegkommunikáció, az információs társadalom*).

2.2. Írásbeli és szóbeli műfajok felépítési, nyelvhasználati normáinak önálló alkalmazása, ideértve az önellenőrzés és a javítás képességét.

2.3. A megnyilatkozás céljának, tárgyának megfelelő kifejtettségű és stílusú közlés, a köznyelvi norma alkalmazása, biztos helyesírás, rendezett, olvasható íráskép.

2.4. Kérdés, probléma írásbeli megvitatása, a téma több nézőpontú értékelését is magában foglaló önálló vélemény, álláspont, következtetés megfogalmazása az érvelés módszerével.

2.5. Műalkotások (*pl. költészet, széppróza, színház, film, épített környezet, társadalmi világ, képzőművészet, zene*) keltette hangulat, élmény, vélemény, álláspont, értékelés kifejezése.

2.6. Hivatalos írásművek (*pl. hozzászólás, pályázat, levél, önéletrajz, kérvény*) szerkezeti, tartalmi, nyelvi normáinak alkalmazása.

3. Beszéd, szóbeli szövegalkotás

3.1. A beszédhelyzetnek, a műfajnak és a témának megfelelő nyelvi norma követésével lényegre törő, világos felépítésű, önállóan kifejtett közlés.

3.2. A nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésbeli kritériumainak, zenei eszközeinek - artikuláció, beszédtempó, hangerő, hangsúly, hanglejtés, szünet - alkalmazása élőbeszédben, felolvasásban, memoriter szövegű előadásában, adott témáról szóló szóbeli előadásban.

4. Fogalomhasználat

4.1. Szövegértelmezés, olvasmányélmény, személyes állásfoglalás fogalmilag helytálló bemutatása, előadása.

4.2. Erkölcsi, esztétikai, poétikai, retorikai, stilisztikai fogalmak beszédhelyzetnek, témának megfelelő önálló alkalmazása.

4.3. Fogalmak összefüggéseinek, változó jelentésének megértése - bizonyítása példákkal.

Csak emelt szinten

4.4. Fogalmak értelmezése, meghatározása, összehasonlítása történeti kontextusokban is.

4.5. Fogalmak változó érvényességéből következőek megfogalmazása (*pl. a köznyelvi norma alakulása, az irodalmiság fogalmának változásai*).

B) ISMERETKÖRÖK

1. MAGYAR NYELV

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.1. Ember és nyelv	A nyelv mint jelrendszer. Nyelv és gondolkodás, nyelv és megismerés viszonya. A nyelv mint az egyén, illetve mint a közösség alkotása. A beszéd mint cselekvés, a nyelv és a beszéd funkciói. A nyelv diakrón és szinkron változásainak jellemzése példákkal.	A nyelv szerepe a világról formált tudásunkban. A nyelvi változás, a nyelv mint változó rendszer.
1.2. Kommunikáció	A kommunikációs folyamat tényezői és funkciói, ezek összefüggései a kifejezésmóddal. A kommunikáció nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközei. A kommunikáció formája: a szóbeliség és az írásbeliség. A szövegfajták tartalmi és formai jellemzőinek kapcsolata a kommunikációs folyamattal.	A kommunikáció fogalmának interdiszciplináris jellege.
1.2.1. A jel, a jelrendszer	A jel, jelek, jelrendszerek a nyelvi és nem nyelvi közlésben.	A nyelvi jel sajátosságai.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>1.2.2. Nyelvi és vizuális kommunikáció</p> <p>1.2.3. A nyelvhasználat mint kommunikáció</p> <p>1.2.4. Kommunikációs funkciók és közlésmódok</p> <p>1.2.5. Személyközi kommunikáció</p> <p>1.2.6. A tömegkommunikáció</p>	<p>Az emberi kommunikáció nem nyelvi formái (pl. <i>gesztusok, mimika, térközsabályozás, tekintet, külső megjelenés, csend</i>). A vizuális és a nyelvi jel, a vizuális és a nyelvi kommunikáció.</p> <p>A kommunikációs folyamat tényezői és összefüggésük megértése, bizonyítása beszédhelyzetek elemzésével, szövegértelmezéssel, szövegalkotással.</p> <p>Példák a különböző közlésmódok kommunikációs funkciói (<i>párbeszéd, történetmondás, levél, üzenet, feljegyzés, köszönés, megszólításformák</i>).</p> <p>A közvetlen emberi kommunikáció néhány sajátossága. A mindennapi - nyilvános és magánéleti - élethelyzetek néhány tipikus kommunikációs konfliktusa és lehetséges feloldásuk.</p> <p>A tömegkommunikáció hatása a nyelvre és a gondolkodásra.</p>	<p>Társadalmak és kultúrák jelrendszereinek történeti eltéréseire egy-két példa (<i>a folklór, az utca, az elektronikus kommunikáció jelrendszere</i>).</p> <p>A nyelvi és nem nyelvi kommunikációs normák kultúránkénti eltérései példák alapján.</p> <p>A kommunikációs funkciók fogalma és szerepe.</p> <p>A közvetlen személyközi kommunikáció, az írott és elektronikus tömegkommunikáció különbségeinek felismerése és összehasonlítása.</p>
<p>1.3. A magyar nyelv története</p> <p>1.3.1. A magyar nyelv rokonsága</p> <p>1.3.2. Nyelvtörténeti korszakok</p> <p>1.3.3. Az írott nyelvi norma kialakulása</p>	<p>A magyar nyelvrokonság főbb bizonyítékai néhány példával.</p> <p>A magyar nyelv történetének fő szakaszai:</p> <p>Egy nyelvtörténeti korszak jellemzése. A nyelvtörténet forrásai: kéziratos és nyomtatott nyelvemlékek.</p> <p>A tihanyi apátság alapítólevele, a Halotti beszéd és könyörgés, az Ómagyar Mária-siralom főbb jellemzői. A nyelvújítás mibenléte, történelmi, művelődéstörténeti háttere, hatása - példák alapján.</p>	<p>A nyelvrokonság kutatásának módszerei.</p> <p>Az ősmagyar, az ómagyar, középmagyar korszak, az újmagyar kor. A nyelvtörténeti korszakokat jellemző változások néhány példája a hangrendszerből, a nyelvtani rendszerből.</p> <p>Az életmód, a történelem és a szókincs néhány összefüggése, anyagi és szellemi műveltség megjelenése a szókészletben - néhány példával.</p> <p>A szókészlet rétegei: ősi örökség, belső keletkezésű elemek, jövevényszók, nemzetközi műveltségyszók, idegen szavak. Néhány szöveg bemutatása a régi magyar irodalom köréből (pl. <i>Pázmány Péter, Mikes Kelemen</i>). Az egységes írott nyelvi norma kialakulása.</p> <p>A könyvnyomtatás, a tudományok fejlődésének szerepe.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.3.4. Nyelvművelés	A mai magyar nyelvművelés néhány alapkérdése.	A nyelvművelés szerepe az új nyelvi fejlemények, jelenségek értelmezésében.
1.4. Nyelv és társadalom 1.4.1. Nyelvváltozatok	A társadalmi és területi nyelvváltozatok és a norma. A főbb nyelvváltozatok: a nyelvi sztenderd, a köznyelv, a regionális köznyelv, a nyelvjárások és a <i>csoporthelyek</i> (szaknyelv, rétegnyelv, ifjúsági nyelv, szleng). <i>Az egynyelvű szótárak ismerete.</i>	A rétegnyelvi szótárak (pl. <i>tájszótár, szaknyelvi szótár</i>). Legalább egy nyelvjárástípus főbb jellemzői (pl. <i>nyugati, palóc, déli, tiszai, mezőszéki, székely, csángó</i>). A szókincs szerepének jellemzése nem irodalmi és irodalmi művekben (pl. újságnyelvben, szaknyelvben, szociográfiában). A főbb nézetek a kétnyelvűségről, a kettősnyelvűségről.
1.4.2. Kisebbségi nyelvhasználat	A Magyarországon beszélt kisebbségi nyelvek megnevezése. A kisebbségi nyelvhasználat, nyelvi kultúra társadalmi jelentősége.	Nyelvpolitika, nyelvi tervezés.
1.4.3. A határon túli magyar nyelvűség	A határon túli magyar nyelvhasználat főbb adatai, tendenciái. A nyelvközösség helyzete és nyelvhasználati közötti összefüggés.	
1.4.4. Tömegkommunikáció és nyelvhasználat	A tömegkommunikáció leggyakoribb műfajai és hatáskeltő eszközei. Az információs társadalom hatása a nyelvhasználatra és a nyelvi érintkezésre (pl. <i>szövegszerkesztés számítógéppel, kommunikáció az interneten, elektronikus levelezés</i>).	
1.5. A nyelvi szintek	Szépirodalmi és köznyelvi szövegek hangtani, alak- és szótani, mondattani, jelentéstani elemzése. Grammatikai ismeretek felhasználása a szövegek megértésében és különféle műfajú szövegek létrehozásában.	A leíró grammatika mint a magyar nyelvi rendszer modellje.
1.5.1. Hangtan	A beszéd, a beszéd folyamat, a beszédhang, a hangképző szervek. A magánhangzók és a mássalhangzók rendszere; a hangok találkozása (alkalmazkodása) és helyesírásuk.	A magyar hangállomány. A magyar hangrendszer néhány nyelvtörténeti vonatkozása. A magyar helyesírás rendszere, a helyesírás stilisztikai változatai.
1.5.2. Alaktan és szótan	A morfémák, szóelemek szerepe és helyes használata a szóalak felépítésében, a szó szerkezetek alkotásában. A magyar helyesírás alapelveinek alkalmazása és magyarázata példákkal. A szófajok rendszere és a szóalkotás módjai. Az alapszófajok, a viszonyzó és a	A szófajváltás jelensége, a többszófajúság.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.5.3. Mondattan	<p>mondatszók mondatbeli és szövegbeli szerepének értelmezése.</p> <p>A mondat szerkezete: teljes és hiányos szerkezetű; tagolt, tagolatlan; egyszerű, összetett.</p> <p>A mondat jelentése: elsődleges és másodlagos jelentés.</p> <p>A modalitás, a mondatfajták elemzése grammatikai és szemantikai eszközökkel.</p> <p>Az egyszerű mondat részei; felépítése.</p> <p>A szintagma mint nyelvi egység, az alárendelő és mellérendelő szintagmatikus szerkezet.</p> <p>Az állítmány és az alany. A tárgy és fajtái.</p> <p>A határozók fogalma és kifejezőeszközei, fajtái, a magyar határozói rendszer, a határozók irányhármassága. A jelzők fogalma és fajtái, használatuk.</p>	
1.5.4. A mondat szintagmatikus szerkezete	<p>A mondat az élőbeszédben és az írott nyelvben.</p> <p>A mondat és a szöveg.</p>	<p>A mondat fogalma, a rendszermondat és a szövegmondat.</p> <p>A szinteződés és a tömbösödés jelenségei. Mondatvariánsok közötti különbségek értelmezése, pl. a <i>stílusérték szempontjából</i>.</p>
1.5.5. A mondat a szövegben		
1.5.6. Logikai és grammatikai viszonyok az összetett mondatban	<p>A mellérendelő összetett mondatok mint logikai-tartalmi viszonyok.</p> <p>Az alárendelő összetett mondatok mint a főmondat és a mellékmondatok grammatikai viszonyai.</p> <p>Sajátos jelentéstartalom a mellékmondatokban.</p> <p>A többszörösen összetett mondatok (<i>utaló- és kötőszók, a központozás használata és értelmezése szövegértésben, szövegmondásban, szövegalkotásban</i>).</p>	<p>Összetett mondatok elemzése szerkezeti rajzzal.</p>
1.5.7. Szókincs és frazeológia	<p>A szókincs változásának okai, a szókészlet rétegei.</p> <p>A szóalkotás lehetőségei: a szóképzés jelentésmódosító szerepe; a szóösszetétel jelentősége, fajtái; a mozaikszók, az összetett szavak helyesírása.</p>	<p>A szóalkotás ritkább módjai: elvonás, tapadás, jelentésmegoszlása, rövidítések.</p> <p>A szóteremtés jelentősége, az indulatszók, a hangutánzás és hangulatfestés.</p>
1.6. A szöveg	<p>A szöveg egységének tényezői, feltételei, elsődleges és mögöttes jelentés.</p>	<p>Lineáris és globális kohézió a szövegben.</p> <p>Szövegelemzés megfelelő fogalmak alkalmazásával.</p> <p>A szöveg pragmatikai, szemantikai és grammatikai megközelítése.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
1.6.1. A szöveg és a kommunikáció	A szöveg szóban és írásban. A szöveget alakító tényezők: a beszédhelyzet, a cselekvés, a szöveggörnyezet, a tudáskeret A tájékoztató, kifejező, érvelő és felhívó szövegfunkciók.	A címzett szerepe a szöveg megszerkesztettségében, a kifejtés mélységében.
1.6.2. A szöveg szerkezete és jelentése	A szöveg felépítése, egységei - külső körülmények: szövegméret, megjelenés. A szövegösszetartó erő: jelentésbeli és grammatikai kapcsolóelemek.	
1.6.3. Szövegértelmezés	A kontextuális jelentés (pl. előre- és visszautalás, makro- és mikrostruktúra, hiányos mondat, szórend, egyeztetés.) A téma értelmezése mindennapi, tudományos és szépirodalmi szövegekben. A mindennapi szövegvilágban való eligazodást lehetővé tevő pragmatikai ismeretek alkalmazása a szövegértésben és a szövegalkotásban (pl. szövegfunkciók, szövegtípusok, befogadói tudáskeret, háttérismeretek).	
1.6.4. A szöveg szóban és írásban	A szóbeliség és az írásbeliség hatása a szövegfőmálásra és a szöveg előadására. A szövegfonetikai eszközök és az írásjelek értelmes, kifejező alkalmazása. A cél és a téma összefüggéseinek érvényesítése szóban és írásban. A témaváltás felismerése és jelölése, bekezdések szerkesztése.	A szöveg dinamikus és statikus összetevői.
1.6.5. Az intertextualitás	Az ismeretközvetítő CD-ROM és az internet intertextualitásának főbb jellemzői. Az intertextualitás jelenségeinek értelmezése irodalmi és nem irodalmi szövegekben.	
1.6.6. A szövegtípusok	Szövegtípusok kommunikatív, szerkezeti, nyelvi jellemzői. A továbbtanuláshoz, illetve a munka világában szükséges szövegtípusok (pl. kérvény, önéletrajz, pályázat, hivatalos levél, meghatalmazás, hozzászólás). Ismeretterjesztő szövegek jellemzői. A monologikus és a dialogikus szövegtípusok (pl. előadás, vita). Ismeretterjesztő szövegek elemzése (pl. a címzettek, a téma, a szóhasználat, a megszerkesztettség szempontjából).	A szövegtípológiai elemzés fő szempontjai. A beszéd és az írás összehasonlítása (a beszéd mint többdimenziós rendszer).
1.6.7. Szöveg a médiában	A publicisztikai és a tájékoztató műfajok, valamint az elektronikus média hagyományos (rádió, televízió) és új közlésmódjai (e-mail,	Az írott és az elektronikus tömegkommunikáció szövegtípusait elkülönítő nyelvi és nem nyelvi tényezők.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
	internet stb.). Az új közlésmódok társadalmi hatása.	Médiaközlések elemzése (pl. hír, hírmagyarázat, tudósítás, interjú, cikk, glossza, ismeretterjesztő szöveg): tartalmi, szerkezeti és szövegformálási kritériumai, nyelvhasználati, hatásbeli sajátosságai.
1.7. A retorika alapjai 1.7.1. A nyilvános beszéd 1.7.2. Érvelés, megvitatás, vita 1.7.3. A szövegszerkesztés eljárásai	<p>A retorika mint a meggyőzés művelete a gondolatközlésben.</p> <p>A nyilvános beszéd, a közszereplés főbb nyelvi és viselkedésbeli kritériumai. Az élőbeszéd fajtái.</p> <p>A beszéd felépítése, a szövegszerkesztés lépései az anyaggyűjtéstől a megszólalásig. Az érvelés, az érvelés beszédhelyzete és eszközei.</p> <p>A kulturált vitatkozás kritériumai, vita értelmezése. Az írásbeli meggyőzés eljárásai, az érvelés műfajai: a bizonyítás, a cáfolat, néhány érvtípus. Hitelesség, hatás, meggyőzési szándék; a manipuláció felismerése, értékelése. A spontán megnyilatkozás és a megtervezett szöveg különbsége.</p> <p>A témajelölő cím mint a globális kohézió eszköze. Az összefoglalás funkciója és típusai (pl. vázlat, tartalmi kivonat, tömörítés).</p>	<p>A retorika jelentősége és alkalmazásának társadalmi szinterei. A retorika mint a szónoklás tudománya.</p> <p>Néhány történeti értékű és jelenkori szónoki beszéd retorikai eszközei és esztétikai hatása. Hangzó szövegek elemzése, összehasonlítása. A jelentésrétegek feltárása, megfogalmazása irodalmi és nem irodalmi szövegekben (aktuális tagolás, új közlések, implikációk, kontextusok stb.)</p>
1.8. Stílus és jelentés 1.8.1. Szóhasználat és stílus 1.8.2. A szójelentés	<p>Stílus és jelentés a mindennapi nyelvhasználatban, a szaknyelvben és a szépirodalomban. Stílusjelenségek felismerése, értelmezése, értékelése.</p> <p>A nyelvi jelek csoportjai a hangalak és a jelentés viszonya alapján.</p> <p>A szóhasználati jelentés alapjai - az alapjelentés, mellékjelentés, alkalmi jelentés közti viszony. Egynyelvű szótárak: Magyar szinonimaszótár, Magyar értelmező kéziszótár, valamint kétnyelvű szótárak ismerete.</p>	<p>A szóhasználat nyelvtani, jelentésbeli és stílári kötöttségei.</p> <p>A jelentés fogalmi megközelítései: szóelemek (grammatikai jelentés), lexémák (szótári szavak), szószervezetek (grammatikai viszonyok) jelentése, állandósult szókapcsolatok, szóértékű nyelvi elemek jelentésviszonyai. Nyelv, beszéd, szöveg és stílus összefüggése, a stílusérték fogalma, a konnotatív és a denotatív jelentéssel összefüggésben is. A szójelentés változásai.</p> <p>Stílusvariánsok nyelvi-nyelvtani elemzése és alkalmazása.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>1.8.3. Állandósult nyelvi formák</p> <p>1.8.4. Nyelvi-stilisztikai változatok</p> <p>1.8.5. Stílusesszközök</p> <p>1.8.6. Stílusréteg, stílusváltozat</p>	<p>Az állandósult szókapcsolatok, szokványos kifejezés módok stílusértéke (<i>szólás, szóláshasonlat, közmondás, szállóige, közhelyek, nyelvi panelek, sztereotípiák</i>).</p> <p>A stílus szerepe a jelentésteremtésben (<i>nyelvi eszközök megválogatása, szerkesztés, hatásosság, többletjelentés, a stílus mint a beszélő attitűdjének kifejeződése stb.</i>).</p> <p>A stílust létrehozó nyelvi és kommunikációs tényezők értelmezése.</p> <p>A képszerűség stílusesszközei és hatása: képek, képrendszerek felismerése, értelmezése.</p> <p>Az eufemizmus, evokáció, anakronizmus, állandó jelző, archaizálás stb. felismerése, értelmezése.</p> <p>A szövegelrendezés stílus hatásának felismerése, értelmezése: az egyszerűbb alakzatok fajtái és hatásuk.</p> <p>Tipikus kommunikációs helyzetekben létrejövő, jellemző beszélt és írott nyelvi közlésmódok: a stílusrétegek.</p> <p>A társalgási stílus ismérvei, minősége.</p> <p>A közélet szinterei, a közéleti és a hivatalos stílus kritériumai, stíláriis kötöttségei.</p> <p>A publicisztikai stílus főbb jellemzői, tipikus szóhasználat, a megjelenítés közlésértéke (<i>pl. tipográfia, képi világ</i>).</p> <p>Objektivitás és szubjektivitás, tény és vélemény stílusbeli különbsége a tömegkommunikációban.</p> <p>A tudományos és a szakmai stílus sajátosságai.</p> <p>Nem irodalmi és szépirodalmi szövegek stílusának összehasonlítása.</p> <p>A stílus korszakokról, stílusirányzatokról szerzett ismeretek felhasználásával stílustörténeti összehasonlítások - példák alapján.</p>	<p>Következtetések megfogalmazása a nyelvi-stilisztikai eszközök lehetőségeiről.</p> <p>Összetett képrendszerek, képi hálózatok, jelképrendszerek.</p> <p>Az alakzatok egyéb fajtái: paradoxon, oxymoron, inverzió</p> <p>Irodalmi és nem irodalmi szövegek stílus hatásának komplex értékelése.</p> <p>A mondat szerkezet stíláriis változatai - a verbális stílus, a nominális stílus, hiányos mondat, körmondat.</p> <p>A stílusrétegeket elkülönítő tényezők.</p> <p>Nyelvi-stilisztikai variánsok összehasonlító elemzése különböző stílusrétegekből vett szövegek körében.</p> <p>A stílus és norma koronkénti változatai - néhány példa bemutatásával.</p>

2. IRODALOM

2.1. Szerzők, művek

TÉMÁK	VIZSGASZINT	
	Középszint	Emelt szint
2.1.1. Életművek	<p>Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila.</p> <p>Az életút, az életmű jelentős tényei.</p> <p>Kronológiai és topográfiai tájékozottság, a szerzők jellegzetes regionális, kulturális kötődései, a pályakép főbb jellemzői, néhány kortárs megnevezése.</p> <p>A főbb művek szövegismereten alapuló értelmezése, kapcsolatok a művek között (<i>pl. témák, műfajok, kifejezőmód, jellemző motívumok</i>), a művek elhelyezése az életműben, az adott korszakban.</p> <p>Memoriterek szöveghű és kifejező előadása.</p> <p>Művekről szóló olvasatok, vélemények értelmezése.</p>	<p>A pályaszakaszokat jellemző főbb témák, kérdésfeltevések.</p> <p>A pályaképre ható irányzatok és szellemi kötődések, világirodalmi párhuzamok.</p> <p>Kötetek, ciklusok, témák, motívumok.</p> <p>Művek hatása, fogadtatása - egy-két példa alapján.</p> <p>A szerző utóélete, helye és hatása az irodalmi-kulturális hagyományban.</p> <p>Kritikák, különböző interpretációk.</p>
2.1.2. Portrék	<p>Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Szabó Lőrinc, Radnóti Miklós, Weöres Sándor, Ottlik Géza, Márai Sándor, Pilinszky János.</p> <p>Az életmű néhány jellemzője keretében 2-3 lírai és/vagy értelemszerűen egy vagy néhány epikai, drámai alkotás bemutatása, értelmezése <i>pl. a korstílus, a téma, a műfaj, a kompozíció, a jellemző motívumok, jelentésrétegek, világlátás alapján.</i></p> <p>Memoriterek - legalább három szerzőtől teljes szövegek, összefüggő részletek.</p>	<p>Legalább 3-4 lírai és/vagy 1-2 epikai alkotás szövegismereten alapuló több szempontú értelmezése.</p> <p>Tájékozottság a korszakban, a kortársak között (<i>pl. Berzsenyi és Kazinczy, Berzsenyi és Kölcsey; Jókai és kora</i>), az irodalmi hagyományban (<i>pl. az antik hagyomány Berzsenyi, Kosztolányi, Radnóti költészetében</i>).</p> <p>Műfaji, kifejezőmódbeli, tematikai sajátosságok a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is.</p> <p>A művekben felvetett kérdések néhány etikai, esztétikai, filozófiai vonatkozása.</p>
2.1.3. Látásmódok	<p>Zrínyi Miklós, Jókai Mór, Krúdy Gyula, Karinthy Frigyes, Kassák Lajos, Illyés Gyula, Németh László, Örkény István, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos.</p> <p>Választandó legalább három szerző a felsoroltak közül. (A lista bővíthető legfeljebb két, a fentiekhez hasonló jelentőségű szerzővel.)</p> <p>A világlátás és a kifejezőmód sajátosságainak bemutatása egy-két mű lényegre törő értelmezésével.</p>	<p>Választandó legalább 4 szerző a felsoroltak közül.</p> <p>A választott szerző 2-3 lírai és/vagy 1-2 epikai, illetve drámai művének értelmezése a korszak szellemi irányzataival való összefüggésben is.</p> <p>A művekben felvetett kérdések néhány etikai, esztétikai, filozófiai vonatkozása.</p> <p>A művek fogadtatása, hatása, utóélete az irodalmi-kulturális hagyományban - egy-egy</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINT	
	Középszint	Emelt szint
		példa (pl. <i>Krúdy Gyula és Huszárík Zoltán Szindbád filmje</i>).
2.1.4. A kortárs irodalomból	Legalább egy szerző 2-3 lírai és/vagy 1-2 epikai művének értelmezése az 1980-tól napjainkig tartó időszakból. Tájékozódás a kortárs irodalmi nyilvánosságban (pl. <i>antológiák, irodalmi ismeretterjesztés, könyvhét</i>). Nyomtatott szöveg, digitális közlés.	Egy költő néhány versének; egy-egy drámaíró, illetve prózaíró 1-2 művének értelmezése.
2.1.5. Világirodalom	Az európai irodalom alapvető hagyományai: az antikvitás és a Biblia (pl. <i>műfajok, témák, motívumok, hőstípusok</i>). A romantika, a századfordulós modernség (a szimbolizmustól az avantgárdig) jellemzőinek és egy-két kiemelkedő képviselőjének bemutatása.	Középkor, reneszánsz, barokk, felvilágosodás, romantika, a 19. század második fele, avantgárd és a 20. század első fele, a 20. század második fele és kortárs világirodalom jellemzőinek ismerete és a és korszakokként legalább két-két mű bemutatása. Művek értelmezése - pl. <i>műfaji sajátosságok, a téma, a kompozíció összefüggései, a lehetséges és szükséges stíluskorszakbeli, stílustörténeti vonatkozások</i> - a korszak szellemi irányzataival, a korstílussal való összefüggésben is.
2.1.6. Színház- és drámatörténet	Színház és dráma különböző korszakokban. Az alábbi műveknek, a szerzők/korszakok 1-1 művének értelmezése az adott korszak színházi/irodalmi hagyományainak összefüggésében: Szophoklész, Shakespeare, Molière, Katona József: Bánk bán, Madách Imre: Az ember tragédiája	Színház és dráma (pl. <i>színpadi megjelenítések összehasonlítása</i>). Egy-egy dráma elemzése a következő szerzőktől/műfajokból: Ibsen, Csehov, epikus dráma, abszurd dráma
2.1.7. Az irodalom határterületei	Az irodalom kulturális határterületei - népköltészet, műköltészet, alkalmi költészet. Az irodalom filmen, televízióban, dalszövegben, a virtuális világban: az adaptáció, a műfajcsere jelenségei (pl. <i>irodalom filmen, rádióban, televízióban, digitális közlésben</i>). Az olvasmányok iránti tömegszükséglet és a művészi színvonal/minőség összefüggései. A szórakoztató irodalom vonzereje, hatáskeltő eszközei (pl. <i>sematizált hőstípusok, élethelyzetek, értékvilág, kalandosság, csattanó, szójáték</i>). Egy-két tipikus műfaj (pl. <i>útirajz, detektívregény, kalandregény, képregény, tudományos fantasztikus irodalom, humoros és erotikus irodalom, dalszöveg, sanzon, vicc, reklámvors</i>) jellemzőinek bemutatása. Mítosz, mese és kultusz. Film- és könyvsikerek, divatjelenségek korunk kultúrájában (pl. <i>A Gyűrűk Ura, Bridget Jones naplója</i>).	Könyvnyomtatás, sajtó, irodalom (pl. <i>a folytatásos regény jelentősége és példái</i>). Egy-egy jellemző nézet az irodalomolvasás szellemi, lelki motivációjáról (pl. az olvasásterápia). „Magas” (elit) művészet és a tömegkultúra viszonyának problémája egy korszakban.

TÉMÁK	VIZSGASZINT	
	Középszint	Emelt szint
	Az irodalmi ismeretterjesztés főbb nyomtatott és elektronikus műfajai (pl. könyvismertetés, ajánlás, kritika, CD-ROM, internetes könyvkínálat).	
2.1.8. Interkulturális megközelítések és regionális kultúra	<p>Interkulturális jelenségek, eltérő szöveghagyományok.</p> <p>A régió, a tájegység, a település kulturális, irodalmi múltbeli és jelen hagyományainak bemutatása (pl. <i>nemzetiségi, etnikai kisebbségek irodalma, alkotások a kisebbségekről; folklór, művelődéstörténeti vonatkozások; múzeum, színház, civil társaságok</i>).</p> <p>A tájhoz, a régióhoz, a településhez kötődő szerzők; tájak, régiók irodalmi alkotásokban való megjelenítése.</p> <p>Életmódra, kulturális szokásokra utaló dokumentumok (pl. <i>tárgyi emlék, fotó, film, hangdokumentum</i>) alapján következtetések megfogalmazása egyes korok kultúrájára nézve.</p>	

2.2. Értelmezési szintek, megközelítések

TÉMÁK	VIZSGASZINT	
	Középszint	Emelt szint
2.2.1. Témák, motívumok	<p>Szépirodalmi alkotások gondolati, tematikus, motívikus egyezéseinek és különbségeinek összevetése.</p> <p>Az olvasott művekben motívum, téma változatainak felismerése, értelmezése (pl. <i>hegy, kert, sziget, alászállás, felemelkedés, nemzedékek, család, felnőtté válás, beavatás; ember és természet, mikro- és makro-kozmosz, felnőtt-gyermek, férfi-nő, bűn és bűnhődés, vándorlás, kaland, falusi és nagyvárosi életformák</i>).</p>	<p>Műveket összekötő motívikus összefüggések (pl. <i>hasonlóságok, párhuzamosságok, nyilvánvaló utalások</i>) felismerése, szerepének, jelentésének megfogalmazása. Néhány téma, motívum, toposz, archetípus hosszszemszetszerű feltárása érvekkel, példákkal.</p> <p>Egy-egy szépirodalmi mű motívumainak továbbélése - bizonyítás példákkal. Az intertextualitás egy-egy példájának bemutatása elsősorban a posztmodern irodalmából.</p>
2.2.2. Műfajok, poétika	<p>A műnemek és műfajok felismerése.</p> <p>Alapvető versformák felismerése.</p> <p>Poétika fogalmak alkalmazása művek bemutatásában, értelmezésében.</p>	<p>Különböző korokban keletkezett, azonos műfajú alkotások poétikai szempontú összevetése, történeti változásának vizsgálata. Műfajteremtő művek, egy-egy magyar és világirodalmi példa bemutatása.</p> <p>Egy-egy műfaj, poétikai sajátosság változása hosszabb-rövidebb történeti folyamatban (pl.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINT	
	Középszint	Emelt szint
	Azonos műfajú alkotások összehasonlítása.	<i>elégiaák a magyar irodalomban; epigrammák Kazinczytól Illyésig, a meseforma változatai, az antik és a Shakespeare-i tragédia; regényformák, regénytípusok, a posztmodern irodalom poétikai jellemzői).</i>
2.2.3. Korszakok, stílustörténet 2.2.3.1. Irodalomtörténet	A kifejezésmód és világlátás változása a különböző korszakokban a középkortól a szimbolizmusig.	Az irodalom, az irodalmiság történetileg változó hagyományának bemutatása néhány példával. Magyar irodalomtörténet/művelődéstörténet főbb korszakainak néhány jellemzője. Azonosság és változás az irodalomban (<i>pl. kifejezésmódok, témák, hőstípusok változásai; irányzatok, programok</i>).

3. FOGALMAK A MAGYAR NYELV ÉS AZ IRODALOM ISMERETKÖREIHEZ

Középszint és emelt szint

Az emelt szint fogalomismereti követelményeit *dőlt betűvel* jelezzük.

A) MAGYAR NYELV

beszédtett
diakrónia, szinkrónia
jel, jelrendszer

a nem nyelvi kommunikáció
a kommunikáció, a kommunikációs folyamat funkciói, tényezői
a kommunikáció létformái: szóbeliség, írásbeliség; magánéleti, nyilvános kommunikáció

a magyar nyelv történeti korszakai: *nyelvemléktelen kor, nyelvemlékes kor; ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor*, nyelvújítás, újmagyar kor, mai magyar nyelvhasználat finnugor nyelvcsalád
nyelvemlék: *szórványemlék, vendégszöveg*, kódex, ősnymtatvány
nyelvi norma
összehasonlító nyelvtudomány

a nyelv vízszintes és függőleges tagolódása: sztenderd, köznyelv, nyelvjárás, regionális köznyelv, csoportnyelvek, szleng, argó
kettősnyelvűség, kétnyelvűség
nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelvtörvény

a helyesírás alapelvei: a kiejtés, a szóelemzés, a hagyomány, az egyszerűsítés elve
a magánhangzó, mássalhangzó képzésmódja, alkalmazkodása (hangtörvények)
a szóelem (morféma) fajtái
a szójelentés: egyjelentésű, többjelentésű, azonos alakú szó; rokon- és hasonló alakú, ellentétes jelentésű szó; hangutánzó, hangulatfestő szó
a szókincs rétegei: ősi szavak, belső keletkezésű szavak, jövevény- és idegen szavak
a szó szerkezetek fajtái, alá- és mellérendelő szó szerkezetek
állandósult szókapcsolat: szólás, szóláshasonlat, szállóige, közmondás

egyeztetés a szintagmákban
jelentés: szó-, mondat-, szövegjelentés; *denotatív, konnotatív jelentés*, szótári, kontextuális jelentés
jelentésrétegek mondatban, szövegben
jelentésszerkezet, jelentéselem, *jelentésmező*, jelhasználati szabály
központosítás: a gondolatjel, a zárójel, a kettőspont, a pontosvessző, az idézőjel szerepe
mondat- és szövegfonetikai eszközök
mondatfajták: modalitás
mondatszerkezet: egyszerű mondat, összetett mondat, alárendelő, mellérendelő összetett mondat; tagolt, tagolatlan mondat, teljes, hiányos mondat
sajátos jelentéstartalom: feltétel, következtetés, hasonlítás, megengedés
szóalkotás: szóképzés, szóösszetétel, mozaikszó
szófaji rendszerünk, alapszófajok, viszonyyszók, mondatszók

a hiány szövegösszetartó szerepe
a tömegkommunikáció tájékoztató, véleményformáló műfajai: hír, tudósítás, kommentár, cikk, interjú, riport, glossza, recenzió, kritika
intertextualitás
szórend: kötött és kommunikatív (szabad) szórend; aktuális tagolás: ismert és újságoló rész (*téma, réma*)
szöveg, szövegmondat, szövegegységek: bekezdés, tömb, szakasz
szövegjelentés: témahálózat, tételmondat, kulcsszó, kontextuális jelentés
szövegkapcsoló elemek: kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautalás (*rámutatás, anafora, katafora, deixis*), egyeztetés a szövegben
szövegkohézió (*lineáris, globális*)
szövegtípus, szövegfajta: definíció, magyarázat, kisértkezés, értekezés, tanulmány, esszé, pályázat; ajánlás, műelemzés, értelmezés; vita, referátum, előadás; hivatalos levél, meghatalmazás, kérvény, önéletrajz

érvelés: tétel (állítás), érv, ellenérv, cáfolat; *deduktív, induktív módszer*
retorika: szónoklat, alkalmi beszéd, meggyőző szövegműfajok; szónoklat részei: bevezetés (az érdeklődés felkeltése, jóindulat megnyerése, témamegjelölés), elbeszélés, érv, bizonyítás, cáfolás, befejezés (összefoglalás, kitekintés), érzelmi betetőzés

a stílusirányzatok kifejezőeszközei
alakzatok: *ellipszis*, kötőszóhiány, ismétlődés, gondolatrítmus, *oxymoron*
állandó és alkalmi stílusérték
expresszivitás, eufemizmus, evokáció, archaizálás, egyéni szóalkotás, *poétizáció*
hangszimbolika, hangutánzás, hangulatfestés, alliteráció, áthajlás, figura etimologica
metafora, *metaforizáció*
mondatsztilisztikai változatok: verbális stílus, nominális stílus, körmondat
motiváltság, motiválatlanság
stílus, stíluselem, stílushatás
szóképek: metafora, hasonlat, szinesztézia, metonímia, *szinekdoché*, összetett költői kép, allegória, szimbólum

B) IRODALOM

interkulturalitás
irodalmi hagyomány, szöveghagyomány
irodalomtörténet
irodalmiság változó fogalma
mitológia, mítosz
szóbeliség, írásbeliség
könyvnyomatás, digitális közvetítés
virtualitás
műköltészet, népköltészet, *folklór*, népiesség
színház, színházi konvenciók, a színházi hatás összetevői
tömegkultúra - bestseller, krimi, tudományos-fantasztikus irodalom
téma, motívum, vándormotívum, *archetípus, toposz*
kultusz

esztétika, filozófia, etika

érték, esztétikai érték, történeti érték

erkölcs, erkölcsi érték, választás, ítéletalkotás

alkotás, befogadás, megszólított, címzett, olvasat, jelentés, *jelentésrétegek*, *nyitott mű*, értelmezés, értékelés
katarzisz, érzésvilág, érzelmi hatás, képzelet, képzettársítás, fikció

szerkezet, *kompozíció*, *ciklus*, *forma*, *megformáltság*, szimmetria, aszimmetria, *polifónia*

harmónia, diszharmónia, feszültség, feszültségoldás, késleltetés

cím, címadás

idő, időszemlélet, idősíkok, szimultanizmus

tér és térszemlélet

jellem, típus, hőtípus

poétizáció, *stilizáltság*, *allegorikus és szimbolikus ábrázolásmód*

művelődéstörténeti korszakok, korstílus, stílusirányzat - ókori irodalom, középkor, reneszánsz, barokk, rokokó, klasszicizmus, szentimanetalizmus, romantika, realizmus, *naturalizmus*, szimbolizmus, szecesszió, avantgárd, futurizmus, expresszionizmus, szürrealizmus, modernizmus, *beat-irodalom*, *posztmodern*

humanizmus, reformáció

műnem, műfaj

epikai műfajok - anekdota, elbeszélés, elbeszélő költemény, *emlékirat*, eposz, komikus eposz, *fabula*, *históriás ének*,

legenda, mese, monda, novella, regény, *széphistória*, *vallomás*, *verses regény*

regényváltozatok, regénytípusok - *családrege*, *fejlődésregény*, életrajzi regény, lélektani regény, próbatételes kalandregény, történelmi regény, *utópia*

epikus közlés - elbeszélő, elbeszélői nézőpont, narráció, belső monológ, cselekmény, dialógus, epizód, leírás; egyenes beszéd, függő beszéd, szabad függő beszéd, *reflexió*

drámai műfajok - tragédia, színmű, *commedia del'arte*, drámai költemény, analitikus dráma, epikus színház, *abszurd dráma*

dráma - dialógus, dikció, szituáció, bonyodalom, tetőpont, megoldás, prolóógus, epilógus, *deus ex machina*, helyzet és jellemkomikum

lírai műfajok - *ars poetica*, dal, elégia, *elégiko-óda*, himnusz, óda, episztola, jeremiád, rapszódia, epigramma

líra - költői magatartás, szerep, élménylíra, tárgyias költészet, hangulatlíra, *szerepvers*, vershelyzet, lírai én, dallamra írott vers, képvers, verstípusok: önmegszólító, idő- és értékszembesítő, létösszegző

átmeneti műfajok: napló, levél, *fiktív levél*, ballada, leíró költemény, életkép, jellemrajz

a Biblia irodalmi műfajai: *prófécia*, zsoltár, evangélium, példázatos történet, *apokalipszis*

esztétikai minőségek, hangnemek - abszurd, groteszk, komikum, tragikum, humor, irónia, gúny

paródia

ritmus, verselés, hangsúlyos verselés: időmértékes verselés, verslábak, *sorfajták*, *strófaképletek*, hexameter, pentameter, disztichon, szabad vers, szonett, zeneiség, rím, rímfajták, alliteráció, áthajlás